

KĀDA IR MĀKSLAS PATIESĀ VĒRTĪBA? WHAT IS THE TRUE VALUE OF ART?

Zane Oborenko

Vizuālo mākslu teorētiķe / Visual Arts Theorist

Māksla vienmēr ir sekojusi līdzi pārmaiņām politikā, ekonomikā un sabiedrībā. Līdz ar šīm pārmaiņām katrs individuāli un visi kopā vairāk vai mazāk apzināti nonākam pie dažādu vērtību izvērtēšanas. Ierastā lietu kārtība nosaka nemītu pasaulē, sabiedrības un indivīda, un kultūras mainīšanos, bieži vien šīs pārmaiņas ir grūti pamanāmas, un tādēļ tām nepiešķiram īpašu nozīmi, bet brīžos, kad tās vairs nevar nepamanīt, rodas nepieciešamība pēc jauniem skatpunktiem, teorijām, vērtību sistēmām vai vienkārši pēc viedokļiem.

Tādēļ arī ir šis jautājums par mākslas vērtību, kas nebūt nav nedz oriģināls, nedz savā būtībā jauns vai pārsteidzošs, kā to atbildē labi ilustrē Barbara Feslere.

Interesanti bija novērot, ka vislielākās grūtības atbildēt uz šo jautājumu bija tieši tiem, kuri savā ikdienas darbā regulāri veic dažādu mākslas darbu izvērtēšanu un raksta teorētiskas un analītiskas dabas sacerējumus par mākslu un dažādām ar to saistītām problēmām. Teorētisko zināšanu bāze šķiet ne vienmēr atvieglo spēju sniegt atbildes uz jautājumiem, gluži otrādi – tā pat paralizē. Savukārt tiem, kas ikdienā radoši strādā dažādās mākslas nozarēs un paši rada mākslu, pieeja šim jautājumam bija tikpat radoša un personiska.

Liels paldies visiem, kas atrada laiku, lai piedalītos šajā viedokļu apmaiņā!

Džastins Aionss: Visticamāk – nav nekādas īpašas vērtības, kas būtu attiecināma uz mākslu. Māksla var paātrināt iztēli, izaicināt, iedvesmot, šausmināt, melot un traucēt. Diezgan bieži tā garlaiko un liek vilties, tomēr pat visbanālākajā veidā tā var raisīt ziņkāri. Ja mēs identificējam vērtību kā definējošo mākslas lomu, tad mēs uzskatāmi norādām, ka jebkurš mākslas darbs, kas nepilda šo lomu, ir mākslinieciska kļūme, bet vēsture ir pilna ar mākslas darbiem, kuri izaicinājuši normas un noteikumus. Tomēr pat tie mākslas darbi, kas radīti saskaņā ar stingriem ideoloģiskiem ierobežojumiem, var būt izcila māksla, jo tiem piemīt potenciāls pārsniegt un apiet mūsu kritiskās un vērtējošās spējas un mākslinieku nolūkus, tāpat kā, piemēram, satiksmes negadījumi sevī ietver ko vairāk nekā tikai bezkaislīgos ātruma, sadursmes, bojājumu un zaudējumu faktus. Šai nekonkrētībai, kas acina mūs skatīties vēlreiz, nevajadzētu būt programmatiskai. Tādēļ arī nekonkrētība kļūst par normu, un šādi mākslas darbi rada nenopietnu kalambūru – konkrētā nekonkrētība. Ja nekonkrētība mudina mūs veidot dialogu ar mākslas darbu, tad tā ir nejausība, citu funkciju blakusprodukts. Iespējams, tādēļ mēs nevaram adekvāti definēt mākslu tādā veidā, kas to atšķirtu no citām darbībām, piemēram, no galdniecības, sarunām vai futbola. Mākslai nevajadzētu būt un nevar būt noteikta vērtība.

Norma Džina: “Ķirurgs ir dziednieka pretpols. Dziednieks dziedē saslīmušo, uzliekot viņam rokas; ķirurgs izdara griezienu pacienta ķermenī. Dziednieks uztur dabisko distanci starp sevi un pacientu, un, lai gan viņš to nedaudz samazina, uzliekot rokas, to izteikti palielina viņa autoritātes spēks. Ķirurgs dara tieši pretējo – viņš izteikti samazina distanci starp sevi un pacientu, iekļūstot dziļi pacienta ķermenī, un nedaudz palielina to ar piesardzību, ar kādu viņa roka kustas starp pacienta orgāniem. Īsumā – atšķirībā no dziednieka, kas joprojām ir apslēpts medicīnas praktizētājā, ķirurgs izšķirošajā brīdī atturas saskarties ar pacientu kā cilvēks ar cilvēku un drīzāk iekļūst viņā operācijas ceļā. (...) Un to mēs esam tiesīgi sagaidīt no mākslas darba.” (Walters Benjamins, “Mākslas darbs mehāniskās reprodukcijas laikmetā”, 1936).

Art has always mirrored changes in politics, economics and society. These changes mean that, individually and collectively, we must assess various values. Constant change is a fact of life for the world, society, individuals and cultures, but often these changes are difficult to detect. As a result, we pay little heed to them until the moment comes when they can no longer be ignored and the necessity arises for new viewpoints, theories, value systems or just plain opinions. Therefore, the question of the value of art is not particularly original, new or surprising, as Barbara Fässler cogently illustrates in her answer.

It was interesting to observe that those whose everyday work involves assessing works of art and writing theoretical and analytical studies of art and its problems had the most difficulty answering this question. Apparently, a foundation of theoretical knowledge doesn't make it any easier to answer the question; rather, it can result in paralysis. Conversely, people who spend their days working with various forms of art and personally creating art had an equally creative and personal approach to the matter.

Thanks to everyone who found the time for this exchange of views.

Justin Ions: At best, there is no special value to be attributed to art. Art may quicken the imagination, challenge, inspire, appal, lie and disturb. Often as not, it bores and disappoints – though even at its most banal it can prompt curiosity. If we identify value as the defining art's role, then we imply that any work that fails in that role is an artistic failure. But history is littered with instances of artworks that have challenged expectations and norms. Still, even works produced in accordance with rigid ideological constraints can be great art, for artworks have the potential to exceed and evade our critical and evaluative capacities and the intentions of artists, just as, for a witness, a traffic collision exceeds the cold facts of velocity, impact, damage and casualties. This evasiveness, which calls us to look again, should not be programmatic. As the goal, evasiveness becomes the norm, and such artworks rightly invite ridicule – evasiveness evading. If evasiveness invites us to engage with a work then it does so as an accident, as a by-product of other functions. This may be why we cannot adequately define art in a way that distinguishes it from other acts, such as carpentry, conversation or football. Art should not and cannot have distinct value.

Norma Jeane: “The surgeon represents the polar opposite of the magician. The magician heals a sick person by the laying on of hands; the surgeon cuts into the patient's body. The magician maintains the natural distance between the patient and himself; though he reduces it very slightly by the laying on of hands, he greatly increases it by virtue of his authority. The surgeon does exactly the reverse; he greatly diminishes the distance between himself and the patient by penetrating into the patient's body, and increases it but little by the caution with which his hand moves among the organs. In short, in contrast to the magician - who is still hidden in the medical practitioner – the surgeon at the decisive moment abstains from facing the patient man to man; rather, it is through the operation that he penetrates into him. [...] And that is what one is entitled to ask from a work of art”.

Walter Benjamin ('The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction', 1936).

Džastins Aionss,
Igaunijas Mākslas akadēmijas
filozofijas lektors, rakstnieks /
Justin Ions
Lecturer in Philosophy at the
Estonian Academy and writer

Norma Džina,
māksliniece, brīvprātīgā
mājsaimniece /
Norma Jeane
Artist, freelance housewife

Barbara Feslere,
māksliniece /
Barbara Fässler
Artist

Luidži Negro,
mākslinieks un sociologs /
Luigi Negro
Artist and sociologist

Barbara Fessler: Kopš pastāv māksla, jautājums par tās vērtību ir raisījis strīdus. Pēc Platona pārliecības mākslas darbs bija pilnīgi bezvērtīgs salīdzinājumā ar domu. Mākslas darbu viņš uzskatīja par jutekļiem uztveramās pasaules priekšmeta kopiju, bet šis priekšmets pats bija kopija idejai, kas atrodas ideju debesīs. Tātad mākslas darbs viņa uztverē bija kopijas kopija un attiecīgi bezvērtīgs. Savukārt mūsdienās mums vispirms prātā nāk mākslas darba ekonomiskā jeb spekulatīvā vērtība, kā teicis Endijs Vorhols: *Good business is the best art*. Par laimi, pastāv arī uzskati, kas ir mazākā mērā pieskaņoti tirgum, piemēram, varam minēt Pjēro Manzoni (*Piero Manzoni*) ironisko rīcību 1961. gadā, kad viņš izstādīja pārdošanai savus "Mākslinieka sūdus" kā sērījveida mākslas darbu deviņdesmit eksemplāros. Savukārt Īvs Klains 1962. gadā veidoja performanci, kas izsmēja mākslas ekonomisko vērtību: viņš pārdeva savu jutīgumu, pretī prasot zelta lapiņas. Tad pircējs tiktu aicināts tam izsniegto sertifikātu sadedzināt, bet Īvs Klains zelta gabaliņus iemestu Sēnā. Mūsdienu itāļu mākslinieks Čezare Pjetrojusti (*Cesare Pietrouisti*) nesēn kādā meistardarbnīcā pārdeva "mākslinieka darba stundas": pircējs saņem mākslinieka parakstītu līgumu un iegūst tiesības māksliniekam norādīt, kas tam šajās stundās jādara.

Protams, mēs ceram, ka mākslas darbam piemīt ne tikai materiālā, bet arī garīgā vērtība. Valters Benjamins uzskatīja, ka mākslas darba vērtība ir tā aurā, ko viņš definēja šādi: "Mākslas darba šeit un tagad, tā unikālā esamība vietā, kur tas atrodas." Arī Imanuelam Kantam mākslas darba vērtība bija tā nemateriālajā daļā – skaistumā, kas definējams kā mērķtiecība bez mērķa zināšanas un izraisa neieinteresētu skatītāja labvēlīgumu. Neaizmirsīsim, ka mākslai piemīt ne tikai ekonomiskā un garīgā vērtība, bet arī vizionāras spējas. Andrē Bretons apgalvoja, ka mākslas darbam ir vērtība tikai tad, ja tas virto nākotnes atspīdumus. Mākslas darba neatkarība no jebkurām sociālajām vai politiskajām funkcijām tam piešķir lielu potenciālu paplašināt prātu un likt ievibrēties mūsu jutekļu un emociju stīgām. Tieši mākslas darba nefunkcionalitātē (kā uzsvēra arī Kants) slēpjas tā milzīgā brīvība, tā revolucionārais spēks un attiecīgi tā visdziļākā un būtiskākā vērtība.

Luidži Negro: Man tā ir vienīgā vieta (māksla, kad tā patiešām ir māksla), kur dzīve iegūst jēgu arī savā acimredzamajā bezjēdzībā. Tā ir vieta, kur ikviens var iztikt bez "funkcijas", bez mērķa. Jo istā māksla, tāpat kā dzīve, nekad nav funkcionāla. Tāpēc māksla, kad tā patiešām ir māksla, nojaus Dieva elpu. Māksla, kas patiešām ir māksla, ir tā, kurā dzīve saplūst ar meklējumiem un spekulatīvu spriegumu (kas nav tikai uzmanība), dāvājot to "jēgas" smaržu, kas reizēm izgaismo pārsteidzošo pasaules ainavu. Tagad es domāju par Basu Janu Aderu (*Bas Jan Ader*) un viņa brīnumaino nāvi. Māksla bieži ir kā filosofija, vairāk par studēšanu tai ir vajadzīga uzmanība, spriegums, sirds un prāta atvērtība pret pasauli, kurā dzīvojam, pret mums pašiem un pret mākslas un mākslinieku zīmēm. Tikai šajā brīvībā mēs varam saskatīt jēgu, ko mums dāvā māksla (nereti viņpus māksliniekiem).

Stīvs Pikolo: Izsakoties kodolīgi, manuprāt, sabiedrība piedēvē mākslai vērtību, jo māksla ir kā vingrošanas zāle prāta un uztveres spēju vingrinājumiem – gan māksliniekiem, gan viņu auditorijai. Iespējams, ka šie vingrinājumi palīdz mums attīstīt vai vismaz uzturēt formā mūsu neiroloģiskās sistēmas. Šī "patiesā" vērtība dažkārt sakrīt ar ieguldījuma vērtību, tomēr ne vienmēr.

Gaks Sato: Es nezinu, kas ir mākslas vērtība. Iespējams, ka es to savā dzīvē meklēju. Māksla ir savveida vēstījums. Šis vēstījums rada saziņu. Māksla var sazināties ar nākotni. Patiesā mākslas vērtība ir patiesa saziņa starp mākslinieku un cilvēkiem (un otrādi). Tas ir – mākslai nav vajadzīga kopīga vērtība. Mākslai jānod personiska vērtība. Māksla savā ziņā ir dzīves zieds. Taču zieds ir tikai zieds. Un nekas vairāk. Tomēr šis zieds ir cerību uzplaksnījums.

Barbara Fässler: The question of what is the true value of art has been discussed since the time art was born. For Plato, works of art were completely worthless in comparison to thought. He considered works of art to be copies of items from the sensory world and these in turn were copies of the idea that existed in the skies of ideas. For him, a work of art, therefore, had the status of being a copy of a copy, and thus of no value at all.

The first thing that comes to mind today, on the other hand, is the economic or speculative value of an artistic object, as Andy Warhol said: "Good business is the best art." Luckily, in this regard there are also ideas circulating around that are less aligned to the marketplace, for example the ironic coup of Piero Manzoni who, in 1961, put up for sale his *Merda d'artista* ('The Artist's Shit') in a multiple edition of 90 copies. Yves Klein, for his part, in 1962 presented a performance where he made fun of the economic value of art: he sold his sensibility for leaves of gold. The buyer, however, was invited to burn the certificate that they were given in exchange, and Yves Klein threw the little pieces of gold into the Seine. Cesare Pietrouisti, present-day Italian artist, recently sold in a workshop "artist's working hours", where whomsoever bought them was to instruct the artist what to do in the said hours and would in return receive a contract drawn up and signed by the artist.

Clearly, in addition to material worth, we would wish that works of art were to have spiritual value also. For Walter Benjamin, the value of a work of art is in its aura, which he defines as being "the here and now of a work of art, its unique presence in the place where it is located". For Immanuel Kant, too, the value of a work of art lies in its intangibility, in beauty which can be defined as usefulness without function and which arouses disinterested pleasure in the viewer.

Let us not forget, beyond its economic and spiritual value, the visionary capacity of art. For André Breton, a work of art has value only if it is permeated with reflections of the future. The statute of autonomy that an artwork has, free of any social or political function, gives it the most powerful potential for broadening the mind and stirring the heartstrings of our senses and emotions. It is precisely in its non-functionality (as Kant underlined) wherein rests its great liberty, its revolutionary force and hence its deepest and most important value.

Luigi Negro: For me it (art when it really is art) is the only place where life makes sense, despite its evident senselessness. It is the place where anybody can do without a function, without a purpose. Because real art, like life, is never functional. This is the reason why the best art is often close to the breath of God.

"Art that is truly art" is that in which life merges with inquiry and the suspense of conjecture (which is not solely attention), delving into that fragrance which at times illuminates the multifaceted beauty of the world. Here I am thinking of Bas Jan Ader and his miraculous death. Art is often like philosophy, – more than to be studied, it needs attention, tension and an opening of the heart and mind to the world in which we live, towards ourselves and towards the manifestations of art and of artists. It is only in this freedom that we identify meaning which art bestows us as a gift (often beyond the capacity of artists).

Stephen Piccolo: To be really succinct, I think society attributes value to art because art is a sort of gym for the exercise of the mind and the perceptive faculties, both for artists and for the audience. Maybe that exercise helps us to evolve, or at least it keeps our neurological systems limber. This "true" value sometimes coincides with investment value, but not always.

Gak Sato: I don't know what is the value of art. Maybe I'm looking for that in my life.

Art is a kind of message. The message creates communication. Art can communicate to the future. The real value

Stīvs Pikolo,
skaņu mākslinieks, komponists /
Stephen Piccolo
Sound artist, composer

Gaks Sato,
skaņu mākslinieks /
Gak Sato
Sound artist

Laima Slava,
mākslas zinātniece /
Art Historian

Laima Slava: Ceru, ka tas nav jautājums, kas ir māksla?

Mākslas patiesā vērtība, manuprāt, ir tās sarunā ar skatītāju. Ar mani. Šī saruna var būt īslaicīga, ātri izsmejama, konkrētā brīža konjunktūras rosināta, un tā var būt pastāvīgi atjaunota, ik reizi, sastopoties ar mākslas darbu, turpināta. Tā var notikt tikai vizuālas vai sensuālas patikas līmenī, tā var aizvest tālu citās domu un zināšanu dimensijās vai dziļi privātu atskārsmjū džungļos.

Jebkurā gadījumā, tās pamats ir bagāta un dāsna cilvēka personība, kas spējusi savai izpausmei atrast dzīvotspējīgu, adekvātu formu, un es ar viņu sarunājos "pa tiešo", pāri laikiem un visādiem citādiem ierobežojumiem.

Savus sarunbiedrus es atpazīstu pēc pašas spontānās reakcijas – es patiešām mākslas darbu vispirms uztveru tīri jutekliski, un tad seko saruna, kas vai nu atraisās vai ne.

Domāju, ka nav precīzākas un runātīgākas laikmeta un cilvēka esamības drāmas liecības par mākslas darbu.

of art is real communication, from artist to people (and vice versa). That is to say, art doesn't need a common value. You need to give personal value to art. Art is a kind of flower for life. However, a flower is just a flower. Nothing else. But this flower is a flicker of hope.

Laima Slava: I hope that the question isn't: "What is art"?

In my opinion, the *true value* of art is in a dialogue with the viewer. [That's what it is] for me. This conversation may be brief, quickly exhausted and instigated by an alignment of momentary factors, or it may be renewed and continued every time one encounters the artwork. It may happen only at the level of visual or sensory attraction, or it may take you far away into other dimensions of thought and knowledge, or deep into the jungle of private insight.

In any case, it has as its foundation a rich and generous human personality that has found a living, appropriate form to express itself, and I speak to it directly without the hindrance of time or other barriers. I recognise my conversation partners through my own spontaneous reaction; I initially perceive the artwork in a purely sensory way, and then follows the conversation, which either develops or it doesn't.

I don't think that there can be a more loquacious or precise testimony to an era and a person than a work of art.